

Hasseris Å - En kulturhistorisk vandring langs åen fra præstegårdshaven i Øster Hornum til Ny Mølle i Aalborg

af Ole Færch og Jørgen Elsøe Jensen

(52 s. ill) Pris: 50 kr, Kan købes på Aalborg Stadsarkivs læsesal.

Hasseris Å snor sig ca. 16 km. gennem det Nordhimmerlandske landskab fra landsbyen Øster Hornum mod vest til Aalborg by, hvor den ender sit forløb i Limfjorden. Tilbage fra middelalderen har det været muligt at følge åløbets historie og lokalbefolkningens brug af vandet til bl.a. mølledrift. Det strømmende vand var et kongeligt regale, der gav de danske konger faste indtægter, men åens forløb har gennem tiden været genstand for omlægninger, der førte til adskillige stridigheder og retssager. I skriftet sammenfatter forfatterne ny viden om den væsentlige rolle vandløbet spillede for befolkningen lokalt, åens udnyttelse og hvordan den satte sine spor i naturlandskabet gennem tiden.

Hasseris Å, der løber mellem Øster Hornum og Ny Mølle i Aalborg, har som så mange andre åer i landet haft en væsentlig betydning for lokalområdet. Vandløbet har været anvendt til husholdningerne, til fiskeri, vandkraft, som ejendomsskel og befæstningslinje omkring Aalborg. Med udgangspunkt i vandløbets brede kulturhistoriske indvirkning har Ole Færch og Jørgen Elsøe Jensen undersøgt åens historie på baggrund af et større og hidtil ubenyttet kildemateriale fra middelalderen og frem til nutiden.

Fra sit udspring i præstegårdsdammen i Øster Hornum snor åen sig i et kringlet forløb vest om landsbyen Volstrup, gennem Tostrup og frem til hovedgården Restrup. På denne del af åens forløb har der ligget adskillige af de små private og afgiftsfrie skvatmøller, og under 1. Verdenskrig blev der etableret et mindre elektricitetsværk. Vandet fra åen blev stemmet op og leverede vandkraften til en turbine, der forsynede Øster Hornum med strøm i aftentimerne. Tostrup havde haft en større mølle fra før år 1569, der blev ødelagt ved et dæmningsbrud i år 1627. En ny vandmølle blev opbygget lidt nord for den tidligere og tættere på landsbyen Tostrup efter 1708, men led samme skæbne som den tidligere ved endnu et dæmningsbrud i år 1738, og har ikke efterladt sig synlige spor i nutiden. Ved herregården Restrup eksisterer derimod stadig både møllehuset og søen, og

sagsakterne i godsarkivet fortæller om den tidligere vandmøllen fra 1783, der brændte men blev genopbygget i 1906.

Åen fortsætter sit videre forløb gennem de lavere strandenge, hvor den sandsynligvis oprindeligt har haft sit udløb i Limfjorden et stykke vest for Aalborg. Fra år 1594 blev vandløbet ført ind i en 7 km. gravet kanal, der gik fra Restrup Skov til Drastrup og videre til Ny Mølle og Vesterå i Aalborg. Det store vandreguleringsarbejde blev iværksat af lensmanden på Aalboghus, der som kongens repræsentant forvaltede majestætens regaleret over det strømmende vand. Den ekstra tilførsel af vand til Vesterå var en væsentlig kilde til den vestlige del af byens vandforsyning, og selve åen fungerede som befæstningslinje og bagløbskanal for Gammel Mølle, der lå på den nuværende Mølleplads. Vandet fra Hasseris Å har desuden ført til en forbedring af vandtilstrømningen til Ny Mølle, der i begyndelsen af 1500-tallet blev anlagt ved Vesterå. Både Gammel og Ny Mølle var kronens ejendom, der gav tilstrækkeligt med indtægter til at finansiere det større udgravningsarbejde og omlægningen af åens udløb.

De åbne åløb gennem byen blev anvendt som kloaker, og den stigende befolkning forværede forureningen af vandet. Efter koleraepidemien i 1853 blev det klart, hvilken sundhedsfare vandet udgjorde. Fra 1870 gik arbejdet med overdækning af åerne i gang i forsøget på at reducere stanken og desuden lette de trafikale forhold i byen, og Hasseris Å blev ført gennem en kanal forbi Vester Enggård og Dannesøminde til Limfjorden, hvor vandet løber den dag i dag.

Mette Frisk Jensen